

Działalność profilaktyczna ZHP w zakresie zapobiegania przemocy

Związek Harcerstwa Polskiego jest stowarzyszeniem dzieci, młodzieży i dorosłych funkcjonującym na ziemiach polskich blisko 100 lat. Analizując dokumentację władz stowarzyszenia, postaram się ukazać fragment rzeczywistości funkcjonowania organizacji dotyczący działań profilaktycznych wobec przemocy.

Swoje rozważania rozpocznę od dookreślenia charakteru stowarzyszenia ZHP w analizowanych latach. W literaturze organizacja ta definiowana jest jako zbiorowość wtórna, która charakteryzuje się następującymi cechami konstytutywnymi: dobrowolna przynależność, zorganizowanie wedle reguł formalnych, określone cele, struktura wewnętrzna, organizacja, członkowie, ustalone wzory zachowań, sankcje wobec członków (Pilch 1995). Stowarzyszenia są zbiorowościami tworzonymi celowo, które budują swoje założenia i mechanizmy istnienia na poczuciu wspólnoty interesów, a wzajemne świadczenia rzeczowe, wymiana usług czy też wspólne osiąganie celów są spoiwem związków osobniczych w takich zbiorowościach (Pilch 1995). W tych rozważaniach postaram się ukazać powiązanie celów stowarzyszenia z działalnością profilaktyczną przeciw przemocy.

Związek Harcerstwa Polskiego został ukonstytuowany na Zjeździe 1-2 listopada 1918 roku ze zjednoczenia organizacji skautowych i harcerskich. Przedmiotem analizy jest stowarzyszenie funkcjonujące w latach 1918-1939, 1944-2004.

Pominę analizę ewolucji pojęć przemoc i profilaktyka, których treść podlegała i podlega modyfikacjom w zależności od czasu, norm wartości wyznawanych przez daną kulturę (Bartman 1999), przejdę natomiast do określenia przewodnich (dla tych rozważań) definicji przemocy i profilaktyki.

Przemoc to każde zamierzone lub niezamierzone działanie osoby, instytucji, społeczeństwa lub państwa, które ujemnie wpływa na zdrowie, rozwój fizyczny lub psychospołeczny (Bragiel 2004).

Profilaktyka (prewencja) to dziedzina wiedzy i umiejętności praktycznych w skali mikro- i makrospołecznej, służących zapobieganiu występowania problemów społecznych. Może być realizowana na trzech poziomach: pierwszorzędowa (poziom ogólnospołeczny) to działania mające na celu zapobieganie pojawieniu się problemów związanych z funkcjonowaniem osób i grup. Ich celem jest uruchomienie mechanizmów społecznych, prawnych, edukacyjnych, sprzyjających promowaniu zdrowego życia, dobrych związków, udanego rodzicielstwa, funk-

cyjnalnej rodziny; drugorzędowa to wczesna identyfikacja osób i grup ryzyka, jest to podejście skoncentrowane na ryzyku, a więc ważne staje się przewidywanie, rozpoznawanie i poprawianie, głównym zadaniem staje się wyodrębnienie osób i grup funkcjonujących w warunkach podwyższonego ryzyka; trzeciorzędowa to działanie zapobiegające pogłębieniu się zaburzeń w funkcjonowaniu osób i grup ryzyka, są to najczęściej sytuacje kryzysowe związane z powtarzającymi się, utrwalonymi zachowaniami (Kozdrowicz 2001).

ZHP w swych działaniach przeciwko przemocy koncentruje się na profilaktyce pierwszo- i drugorzędowej, co jest uwarunkowane celami działalności stowarzyszenia.

Lokując harcerski system wychowawczy wśród makrosystemów (w nurcie edukacji równoległej), należy stwierdzić na wstępie, że harcerstwo nie posiada jednorodnej podstawy teoretycznej, lecz korzysta z różnorodnych orientacji pedagogicznych: od pedagogii konserwatywnej do pragmatyzmu (czy europejskiego nowego wychowania z jego naturalizmem pedagogicznym). Ten eklektyzm jest szczególnie widoczny w tradycyjnym (konserwatywnym) podejściu do celów i wyników harcerskiego wychowania łączonym z tzw. humanistyczną orientacją wobec przedmiotowych i organizacyjnych form wychowania.

Działalność profilaktyczna pierwszorzędowa jest uwarunkowana przede wszystkim ideami i wartościami, do realizacji których w statutach i innych dokumentach organizacji ZHP zobligowano się zmierzać.

Należy jednak zaznaczyć, że duch działań profilaktycznych ZHP przeciw przemocy został zaczerpnięty ze *scoutingu* brytyjskiego. Jego twórca Robert Baden-Powell w 1907 roku tak definiował ten ruch: pod przewodnictwem chłopców starsi bracia stwarzają młodszemu zdrowe otoczenie i zachęcają do zdrowych zajęć, ułatwiających wyrobienie u siebie cech obywatelskich (Baden-Powell 1998). Baden-Powell cel *scoutingu* określał jako podwyższenie poziomu przyszłych, optymalnie funkcjonujących obywateli (Baden-Powell 1998).

Powyższe założenia wpłynęły na działalność profilaktyczną ZHP, której założenia znajdowały wyraz w zapisach dokumentów stowarzyszenia.

Lata 1918-1939

ZHP określa, iż „jest ruchem ideowym młodzieży, starszych i dorosłych dążącym przy pomocy skautowskiego systemu wychowawczego do urobienia pewnego typu człowieka (...) (Wiadomości Urzędowe... z 1932 r.). Działania zmierzające do wyrobienia określonego człowieka oparte były na następujących pewnikach ideowych, które ukierunkowywały działalność profilaktyczną stowarzyszenia w tamtym czasie:

- „1) że jesteśmy dziećmi Jedynego Boga i z naszego Synostwa Bożego winniśmy wyciągać wszystkie konsekwencje – zgodnie z Chrystjanizmem,

- 2) że życie całe oddać chcemy w służbę Ojczyźnie w żarliwym wysiłku zrealizowania harmonijnego rozkwitu wszystkich w Narodzie, a zwłaszcza w Duchu Narodowym, złożonych zdolności i możliwości,
- 3) że drogę do tego otwierać musi moralne podniesienia i utwierdzenie jednostki – w ciągłym dążeniu do spotęgowania dzielności jej charakteru,
- 4) że doskonalenie jednostki zmierzać ma do jej uspołecznienia, to jest wyrobienia umiejętności współżycia i współdziałania z innymi we wszystkich formach społecznego ustosunkowania” (Wiadomości Urzędowe... z 1923 r.).

Lata 1944-1989

ZHP określała, iż poprzez aktywny udział mas młodzieży harcerskiej w odbudowie materialnej i kulturalnej kraju chce dostarczyć państwu dzielnych, świadomych obywateli i pracowników. Ten aktywny udział miał się odbywać poprzez realizację celów organizacji, czyli: utrwalanie i pomnażanie sił demokratycznych w państwie; wyszkolenie młodzieży dla Polski; podniesienie gotowości bojowej organizacji, przyspieszenie odbudowy kraju pod względem materialnym, jak też moralnym. Cele te miały być osiągnięte poprzez 1) przygotowanie harcerzy do podniesienia tężyzny moralnej i fizycznej; 2) pogłębienie stosunku do Armii Polskiej, pracy fizycznej, umysłowej; 3) położenie nacisku na sprawności wojskowe (*Deklaracja Tymczasowej Rady Harcerskiej z 10 I 1945 r.*).

Lata 1989-2004

Za główne cele swojego działania ZHP uznawał:

- stwarzanie warunków wszechstronnego, intelektualnego, społecznego, duchowego, emocjonalnego i fizycznego rozwoju człowieka;
- nieskrępowane kształtowanie osobowości człowieka odpowiedzialnego, przy poszanowaniu jego prawa do wolności i godności, w tym wolności od wszelkich nałogów;
- upowszechnianie i umacnianie w społeczeństwie przywiązania do wartości: wolności, prawdy, sprawiedliwości, demokracji, samorządności, równoprawienia, tolerancji i przyjaźni;
- stwarzanie warunków do nawiązania i utrwalania silnych więzi międzyludzkich ponad podziałami rasowymi, narodowościowymi i wyznaniowymi;
- upowszechnianie wiedzy o świecie przyrody, przeciwstawianie się jego niszczeniu przez cywilizację, kształtowanie potrzeby kontaktu z nieskażoną przyrodą (Statut ZHP...).

Zaprezentowane cele działalności stowarzyszenia, pomimo zmienności treści, zachowywały charakter oddziaływań profilaktyczny, który przez drużyny był

wprowadzany poprzez realizację programów. Dla zilustrowania tych oddziaływań profilaktycznych zaprezentuję programy: Harcerska Służba Polsce oraz Moje Ojczyzny realizowane w latach 1944-2004.

Harcerska Służba Polsce

Program powstał jako odpowiedź ZHP na Ustawę z 25 lutego 1948 r. o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz organizacji spraw kultury fizycznej i sportu. Artykuł 1 tego aktu wprowadził obowiązek powszechnego przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży „celem włączenia twórczego zapału młodego pokolenia do pracy nad rozwojem sił i bogactwa Narodu oraz celem rozszerzenia systemu wychowania narodowego, przedłużenia kształcenia i wychowania młodzieży poza okres obowiązku szkolnego” (DzU z 1948 r., Nr 12, poz. 90).

W ramach realizacji działań HSP w czasie akcji letniej w 1948 roku 80 000 harcerów i harcerzy zorganizowało 249 ambulatoriów dla ludności i 100 przedszkoli wiejskich, oczyszczało ponad 1000 ha lasów, porządkowało 8000 kwadratowych pasów przeciwpożarowych, zasypywało kilometry odpadów, pomagało w żniwach, w odbudowie szkół wiejskich, remontach linii łączności i dróg, budowie mostów, radiofonizacji i elektryfikacji wsi (Haykowski 2007).

Moje Ojczyzny

Celem dla profilaktyki programu ZHP „Moje Ojczyzny” była integracja ruchu harcerskiego wokół najistotniejszych spraw kraju i inspirowanie harcerskich środowisk do długofalowego planowania swego działania. Programem „Moje Ojczyzny” ZHP zainicjował uczestnictwo gromad i drużyn w życiu społecznym kraju na przełomie tysiąclecia.

Formy realizacji programu (metodyczne i organizacyjne) pozostały do dyspozycji jednostek harcerskich w zależności od ich tradycji, inwencji, możliwości działań w środowisku lokalnym.

Propozycje programowe realizowane w ramach programu ZHP „Moje Ojczyzny” były następujące:

- Woda jest życiem
- Odkrywcy nieznanego świata
- Paszport do Europy
- Bądź gotów
- Ścieżkami zdrowia
- Od samorządności do demokracji.

Przejdę do krótkiej charakterystyki programów, które w sposób wyraźny wiążą się z profilaktyką przeciw przemocy.

Program „Woda jest życiem” realizowano od września 1995 roku jako jeden z propozycji wychowania ekologicznego. Jego celem było uświadomienie sobie i najbliższemu otoczeniu, że należy podejmować działania dla ochrony wody przed zanieczyszczeniami oraz ograniczenia jej marnotrawstwa. Zmierzano do kształtowania postaw odpowiedzialności za przyszłość, za wszystko to, co po sobie pozostawimy, uświadomienia problemów związanych ze środowiskiem naturalnym, ale także zrozumienia, że żyjemy dla następnych pokoleń i dla nich kształtujemy planetę, która po nas zostanie. W czasie realizacji zadań tej propozycji harcerze i harcerki kształtowali odpowiedzialność za własne zachowanie w kontekście postaw proekologicznych.

Kolejna propozycja – „Odkrywczy nieznanego świata” z 1996 roku – była zbiorem różnorodnych działań, mających na celu zapoznanie się problematyką udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, umożliwienie im podjęcia działań w harcerstwie, promowanie modelu drużyny integracyjnej, pozwalającego dzieciom niepełnosprawnym na pełne przeżywanie harcerstwa, wspieranie działań drużyn „Nieprzetartego szlaku” pracujących z dziećmi specjalnej troski. Miała ona na celu również kształtowanie postawy otwartości na innych, tolerancji, empatii, rozbudzenie aktywności wobec problemów ludzi sprawnych inaczej.

Następną propozycją był „Paszport do Europy” z 1997 roku. Jej celem było przygotowanie członków ZHP do świadomego i aktywnego korzystania z zasad demokracji w życiu społecznym. Realizując go, zuchy i harcerze mieli możliwość wzmacniania poczucia własnej wartości, wykształcenia w sobie szacunku do drugiego człowieka, nabycia umiejętności współdecydowania oraz aktywnego, odpowiedzialnego uczestniczenia w demokratycznym systemie społecznym.

„Bądź gotów” to propozycja, która została opracowana po alercie Naczelnika ZHP w lipcu 1997 roku ogłoszonym w związku z powodzią, jaka nawiedziła Polskę w tym czasie. Jego celem było podjęcie szerokiej edukacji społecznej kształtującej postawy i umiejętności niezbędne w sytuacjach zagrożenia oraz przygotowanie rozwiązań systemowych, określających miejsce i rolę ZHP w zapobieganiu i przeciwdziałaniu katastrofom i klęskom żywiołowym (powodziom, pożarom, wypadkom drogowym, zagrożeniom ekologicznym).

Propozycją szczególnie ukierunkowaną na działania profilaktyczne był program „Ścieżkami zdrowia” z 1999 roku, który, poprzez propagowanie zdrowego stylu życia, wzbogacał wiedzę na temat postaw prozdrowotnych oraz kształtował umiejętności zapobiegania chorobom społecznym i cywilizacyjnym.

Obejmował on sześć bloków tematycznych:

- „Na równoważni” – ścieżka poświęcona zdrowiu psychicznemu, tu można było znaleźć podpowiedzi, jak radzić sobie z nieśmiałością, agresją, złością, jak być asertywnym;

- „Ślepy zaułek” – dotyczył problemów uzależnień od alkoholu, papierosów, narkotyków;
- „Do przodu” – przypominał, w jaki sposób zadbać o sprawność i wydolność fizyczną;
- „Energia życia” – wskazywał zasady zdrowego odżywiania, przyczyny i skutki błędów dietetycznych;
- „Po drugiej stronie lustra” – wędrówka tą ścieżką dostarczała wiadomości, jak dbać o urodę i higienę;
- „Zdrowiem pomagać innym” – uczył, że harcerze mogą własnym zdrowiem pomagać innym. Prowadził do punktów krwiodawstwa, domów opieki i hospicjów, do PCK i na kursy pierwszej pomocy (Marszałek 2003).

Zaprezentowane przykłady programów realizowanych w latach 1944-2004 wskazują, iż ZHP czynnie włączał się w działalność profilaktyczną również w obszarach przeciw przemocy, poprzez próby przygotowania swych członków do aktywnego życia w zmieniającej się rzeczywistości społeczeństwa polskiego.

Zróżnicowanie tematyczne danych oddziaływań profilaktycznych nie wpłynęło na stałe kręgi oddziaływań stowarzyszenia. Działalność członków ZHP w tych obszarach mogła zapobiegać występowaniu problemów społecznych związanych z przemocą.

Można postawić tezę, iż różnorodność tematyczna programów i oddziaływań ZHP (patrz rycina 2) może pozytywnie wpłynąć na postawy członków stowarzyszenia i zapewne uczy mechanizmów funkcjonowania w grupie bez przemocy.

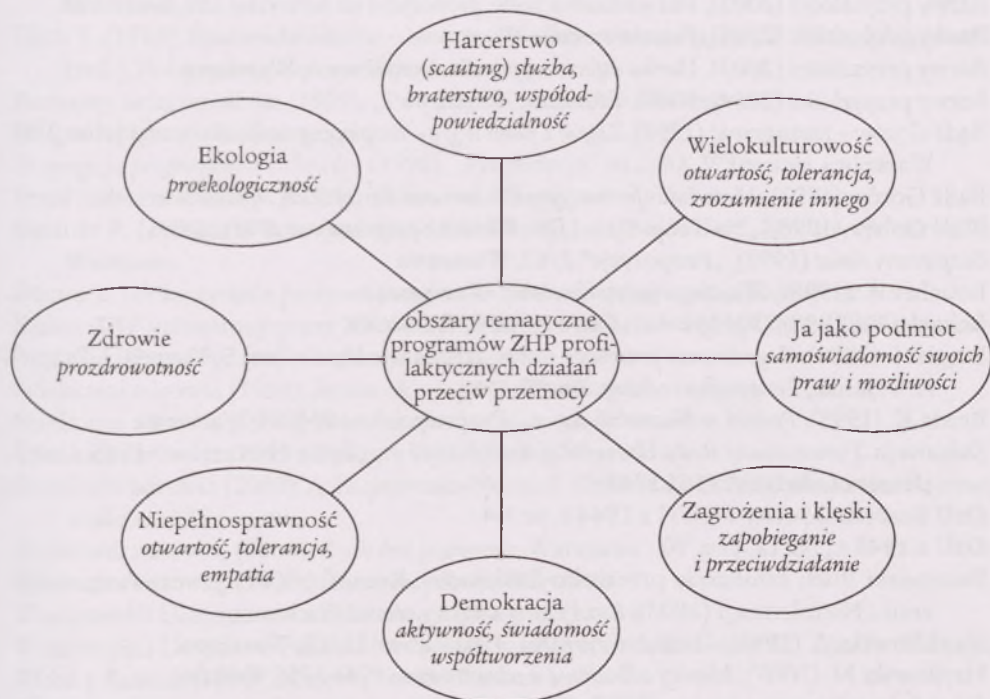
Podsumowanie

Zaprezentowany fragment działalności ZHP w latach 1918-2004 w sferze oddziaływań profilaktycznych przeciw przemocy zawarty w dokumentach i deklaracjach stowarzyszenia ukazuje, że takie działania stanowią również cele oddziaływania stowarzyszenia. Chociażby poprzez chęć pomocy jednostkom w kształtowaniu własnej osobowości jako ludzi odpowiedzialnych, aktywnie poszukujących swojego miejsca, otwartych na zmiany oraz innych ludzi i inne kultury, twórczych i samodzielnie myślących, potrafiących przewodzić i współdziałać w zespole, posiadających umiejętności efektywnego uczenia się, świadomie kierujących swoim rozwojem emocjonalnym.

Załuże, iż nie prowadzono dotąd rozbudowanych badań na temat efektów zastosowania profilaktyki pierwszo- i drugorzędowej w ZHP. Ponieważ uważam, iż najlepiej kierunki wyznaczone przez dokumenty stowarzyszenia uwidaczniają się w czasie ich realizacji, gdy zuchy i harcerze w czasie kolejnych zadań nabierają umiejętności i wiadomości przydatnych w ich życiu; kiedy kształtują pozytywne postawy życiowe: skoncentrowane na przyszłość, na własnych planach, oparte na wierze w możliwość przezwyciężenia trudności, nadziei i optymizmie.

Rycina 1. Obszary działalności jednostek harcerskich realizujących programy ZHP (za: Marszałek 2009)

Rycina 2. Obszary tematyczne programów ZHP, profilaktycznych działań przeciw przemocy (za: Marszałek, w druku)

Harcerstwo pomaga przezwyciężyć poczucie alienacji, formalizacji czy też depersonalizacji obecnych we współczesnym świecie (Marszałek 2003). Ukazuje, iż każdy człowiek stanowi niepowtarzalną strukturę psychofizyczną, że musi próbować różnych sposobów zachowań, by znaleźć właściwe drogi, które umożliwią mu samorealizację i rozwój duchowy daleki od przemocy.

Bibliografia

- Baden-Powell R. (1998), *Wskazówki dla skautmistrzów*, Warszawa
- Bartman H.E.M. (1999), *Przemoc wobec dziecka. Zmiany w społecznej ocenie zjawiska*, [w:] Z.W. Stelmazuk (red.), *Współczesne kierunki w opiece nad dzieckiem. Wybór tekstów*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2002), *Moje prawa i wolności*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Aleksander Kamiński „Kamyk” i jego bohaterowie*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Barwa Komendanta*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Gościniec przyjaźni*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Moje kolory*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Nasz barwny świat*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Paleta możliwości*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Pod namiotem praw, propozycja na harcerskie lato*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Przeciw szarości*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2003), *Ulotka informacyjna dla drużynowych*, Warszawa
- Barwy przyszłości (2004), *Widok z Ratusza*, Warszawa
- Bądź Gotów – zareagować (1998), *Zagraj z nami w grę – Bezpieczny świat*, „Propozycje” nr 2/62, Warszawa
- Bądź Gotów (1997), *Materiał informacyjny dla komend harcerskich*, Warszawa
- Bądź Gotów (1998), „Na Tropie” nr 1/70, *Wkładka programowa*, Warszawa
- Bezpieczny świat* (1998), „Propozycje” 2/62, Warszawa
- Bouchet H. (1998), *Skauting i indywidualność*, Warszawa
- Bokacka K. (1998), *O programie*, „Czuwaj” nr 6, Warszawa
- Brańpiel J. (2004), *Zagadnienia przemocy wobec dziecka w rodzinie*, [w:] S. Kawula, J. Brańpiel, A.W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Toruń
- Broda K. (1998), *Podróż w Nieznany Świat*, „Propozycje” nr 2/4/64, Warszawa
- Deklaracja Tymczasowej Rady Harcerskiej z 10 I 1945 r.*, „Życie Harcerskie” 1945 r. nr 1, „Gazeta Lubelska” 15 II 1945
- DzU Resortu Oświaty PKWN z 1944 r. nr 1-4
- DzU z 1948 r., Nr 12, poz. 90
- Europejski Ruch Młodzieży przeciwko Rasizmowi, Ksenofobii, Przejawom Antysemityzmu i Nietolerancji (2003), *Każdy inny wszyscy równi*, Warszawa
- Gawlikowska A. (1999), *Ścieżkami zdrowia*, „Czuwaj” nr 11/20, Warszawa
- Haykowski M. (2007), *Między odbudową a odrodzeniem 1944-1956*, Kraków
- Jeden świat jedno przyrzeczenie* (2007), Warszawa
- Kozdrowicz E. (2001), *Prewencja w pracy z rodziną*, [w:] E. Trempała, M. Cichosz, *Pedagogika społeczna*, Olecko

- Marszałek K. (2003), *Profilaktyczne znaczenie programu ZHP „Moje Ojczyzny”*, [w:] U. Sobkowiak (red.), *Rola harcerstwa w profilaktyce społecznej*, Bydgoszcz
- Marszałek K. (2009), *Czy w programach ZHP występuje edukacja regionalna?*, Zeszyty Naukowe WSHE, t. XXVII, Nauki pedagogiczne, Wrocław
- Marszałek K. (w druku), *Obszary edukacyjne występujące w programach Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1995-2008*, Białystok
- Moje Ojczyzny (1999), *Broszura informacyjna Głównej Kwatery*, Warszawa
- Od samorządności do demokracji, mój wybór czyli wychowanie w kulturze praw człowieka* (2000), Warszawa
- Od samorządności do demokracji, propozycja programowa dla drużyn harcerskich* (2000), Warszawa
- Odkrywcy Nieznanego Świata (1996), *Informator*, Warszawa
- Odkrywcy Nieznanego Świata (1996), *Przygotowanie do wyprawy*, Warszawa
- Odkrywcy Nieznanego Świata (1996), *Poznajemy nieznaną świat*, Warszawa
- Odkrywcy Nieznanego Świata (1997), „Propozycje” nr 1/57, Warszawa
- Odkrywcy Nieznanego Świata (1996), „Na Tropie” nr 3/64, Warszawa
- Paszport do Europy (1997), *Materiał pomocniczy dla drużyn harcerskich*, Warszawa
- Paszport do Europy (1997), *Szlak ku Europie, materiał programowy dla drużyn starszoharcerskich*, Warszawa
- Paszport do Europy (1997), *Materiał pomocniczy dla namiestnictw i referatów programowych*, Warszawa
- Pilch T. (1995), *Środowisko lokalne – struktura, funkcje, przemiany*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna*, Warszawa
- Poznajmy świat wokół nas* (1999), „Propozycje” nr 1-3/65, Warszawa
- Program Harcerstwa Starszego
- Propozycja programowa Uchodźcy* (1998), „Propozycje” nr 2/62, Warszawa
- Przed stuleciem skautingu* (2007), ulotka informacyjna
- Smardz P. (2000), *Od samorządności do demokracji, wciąż aktualne*, „Propozycje” nr 4/70, Warszawa
- Smura J., *Jak korzystać z paszportu, czyli co znajdziesz w programie*, „Czuwaj” nr 8
- Statut ZHP uchwalony przez XXXII Zjazd ZHP w dniach 6-9 XII 2001 r. (2003), Harcerskie Biuro Wydawnicze „Horyzont”
- Ścieżkami zdrowia (1999), *Jestem ok. nie palę!*, Warszawa
- Ścieżkami zdrowia (1999), *Broszura dla drużynowego*, Warszawa
- Ścieżkami zdrowia (1999), *Broszura informacyjna*, Warszawa
- Ścieżkami zdrowia (2000), A. Leciejewska-Nosał, E. Kofarska, *Materiały pomocnicze na temat uzależnień*, Warszawa
- Ścieżkami zdrowia, (2000), *Życie bez papierosa*, Warszawa
- Ścieżkami zdrowia, (2000), *Harcerski piknik*, Warszawa
- Wiadomości Urzędowe Naczelnictwa ZHP z 1923 r. nr 6
- Wiadomości Urzędowe Naczelnictwa ZHP z 1932 r. nr 5, Uchwały XII Zjazdu Walnego
- Widok z Ratusza* (1998), „Czuwaj” nr 8, Warszawa
- Woda jest życiem* (1995), t. I, *Fakty*, Łódź
- Woda jest życiem* (1995), t. I, *Suplement*, Łódź
- Woda jest życiem* (1995), t. II, *Działanie*, Łódź

Woda jest życiem (1995), *Informator*, Warszawa

Woda jest życiem (1995), t. III, *Harcerska służba*, Łódź

Wroniecki Z. (1997), *Harcerski system wychowawczy*, [w:] W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*, Warszawa

XXXI Zjazd ZHP Zegrze 4-7 XII 1997, *Harcerskie Biuro Wydawnicze Horyzonty* (1998), Warszawa

Zielińska G. (2000), *Harcerski program na rok 2000*, „Czuwaj” 7/20, Warszawa

Preventive maintenance against violence in ZHP

Summary

Article is attempt of appearance of prophylactic operation against violence (forcibly) realized in relationship of polish scout movement in years 1918-2004. It subject investigative analysis documents of authorities of associations rules and regulations, resolutions of rallies and programs. Presented fragment of activity in years in sphere of prophylactic interaction against violence in documents 1918-2004 included ZHP and declarations of associations, it shows, that such operations, purposes of interactions of associations present also.